

державних закупівель за стандартами Європейського Союзу / А. О. Олефір // Правова доктрина – основа формування правової системи держави: матер. Міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 20-21 листоп. 2013 р. / Нац. акад. прав. наук України. – Харків, 2013. – С. 915-919.

2. Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/984\\_011/page](http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page).

УДК 346.1 (043.2)

**Гелич А. О.**, к.ю.н.,  
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна  
**Бокоч І. М.**, старший викладач,  
Київський університет права НАН України, м. Київ, Україна

## **ПРИНЦИПИ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ**

Господарсько-правова відповідальність є одним із видів юридичної відповідальності і, відповідно, в усіх суттєвих моментах базується на принципах, характерних для останньої. Таким чином, звернення до проблеми принципів юридичної відповідальності під час дослідження принципів господарсько-правової відповідальності, безумовно, є потрібним, оскільки це дає необхідні методологічні посилення для більш глибокого, фундаментального дослідження даного явища. У зв'язку з цим загальне поняття принципів юридичної відповідальності складає методологічну основу для визначення принципів господарсько-правової відповідальності [1, с. 439].

У теорії відсутнє єдине розуміння категорії «принцип юридичної відповідальності». Так, на думку О. Ф. Скакун, принципи юридичної відповідальності – це незаперечні вихідні вимоги, що ставляться до правопорушників і дозволяють забезпечувати правопорядок у суспільстві [4, с. 432].

Під принципами юридичної відповідальності О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко розуміють положення та ідеї, що мають законодавче закріплення та визначають самостійний і реальний характер відповідальності як засобу гарантування і охорони об'єктивного і суб'єктивного права та суспільного порядку [6, с. 506].

У літературі можна знайти також твердження, що принципи юридичної відповідальності обмежуються лише її матеріальною стороною. Так, О. М. Чураков вважає, що під принципами юридичної відповідальності слід розуміти ідеї, закріплені в системі норм матеріального права, що складають інститут юридичної відповідальності, проявляються у всіх субінститутах юридичної відповідальності [9, с. 55].

У свою чергу, О. Лейст юридичну відповідальність розглядає як

єдність матеріально-правової підстави та процесуальної форми [2, с. 49]. З огляду на це, можна зробити висновок, що і принципи юридичної (у т. ч. господарсько-правової) відповідальності повинні поєднувати матеріальні та процесуальні моменти.

Принципи юридичної відповідальності необхідно розглядати не як просту сукупність, а як систему. Система принципів юридичної відповідальності характеризується певною ієрархією, єдністю, цілісністю, внутрішньою узгодженістю і взаємодією утворюючих її елементів. Принципи діють не відокремлено, ізольовано один від одного, а комплексно, вони тісно взаємопов'язані та взаємозумовлені. Кожен принцип, що входить в систему, повинен тлумачитися і здійснюватися з урахуванням інших основоположних ідей [3, с. 832].

Важливим є питання поділу принципів юридичної відповідальності. У юридичній літературі виділяють загальні принципи, до яких відносять законність, справедливість, невідворотність, гуманізм, та спеціальні принципи – відповідальність за провину, оперативність, тобто ті принципи, що виражають сутність та природу юридичної відповідальності.

Оскільки господарсько-правова відповідальність є різновидом юридичної відповідальності, для першої є притаманними усі наведені вище принципи, властиві для юридичної відповідальності в цілому. Поряд з вказаним, необхідно виділити принципи саме господарсько-правової відповідальності.

Вперше принципи господарсько-правової відповідальності були закріплені у ч. 3 ст. 216 ГК України, зокрема: потерпіла сторона має право на відшкодування збитків незалежно від того, чи є застереження про це в договорі; передбачена законом відповідальність виробника (продавця) за недоброякісну продукцію, застосовується незалежно від того, чи є застереження про це в договорі; сплата штрафних санкцій за порушення зобов'язань, а також відшкодування збитків не звільняють правопорушника без згоди другої сторони від виконання зобов'язань в натурі; у господарському договорі неприпустимі застереження щодо виключення або обмеження відповідальності виробника (продавця) продукції.

В юридичній літературі також визначаються принципи господарсько-правової відповідальності. При цьому, одні автори виділяють загальні принципи господарсько-правової відповідальності, серед яких принципи: об'єктивності відповідальності у формі відшкодування збитків; реального виконання зобов'язань; недопущення виключення або обмеження відповідальності виробника (продавця) продукції [8, с. 680].

Інші автори такі принципи визначають більш ширше. Так, на думку окремих авторів, до таких принципів необхідно віднести:

— захист прав та законних інтересів громадян, організацій, держави і забезпечення правопорядку у сфері господарювання (ч. 2 ст. 216 ГК

України);

— презумпцію вини особи, що допустила порушення господарського зобов'язання (ч. 2 ст. 218 ГК України);

— перевагу законодавчих меж господарсько-правової відповідальності перед договірними (ст. 219, ч. 1 ст. 231 ГК України);

— обов'язковість для правопорушника процедури досудового порядку реалізації господарсько-правової відповідальності (ст. 222 ГК України);

— необхідність вживання своєчасних заходів по усуненню наслідків правопорушення (ч. 1 ст. 222, ст. 226 ГК України) [7, с. 254-255].

Отже, незважаючи на відмінності у підходах, принципи господарсько-правової відповідальності, за своєю сутністю зводяться до загальних принципів юридичної відповідальності, які з урахуванням особливостей сфери господарювання, можна конкретизувати, а саме це принципи:

— законності (захист прав та законних інтересів громадян, організацій, держави і забезпечення правопорядку у сфері господарювання; перевагу законодавчих меж господарсько-правової відповідальності перед договірними тощо);

— невідворотності (відшкодування збитків незалежно від того, чи є застереження про це в договорі; відповідальність виробника (продавця) за недоброякісну продукцію застосовується незалежно від того, чи є застереження про це в договорі тощо);

— своєчасності (необхідність вживання термінових заходів по усуненню наслідків правопорушення);

— справедливості (забезпечення рівних можливостей щодо застосування та потерпання господарсько-правових санкцій) [5, с. 28].

Таким чином, принципи господарсько-правової відповідальності – це закріплені в правових нормах головні ідеї, вихідні засади, загальні положення застосування до правопорушників господарських санкцій на підставах і в порядку, передбачених ГК України, іншими законами та договором.

### *Література*

1. Актуальні проблеми господарського права: [навч. посіб.] / за ред. В. С. Щербини. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 528 с.

2. Лейст О. Дискусия об ответственности: проблемы и перспективы / О. Лейст // Вестник МГУ. – Серия 11 «Право». – 1981. – № 2. – С. 49.

3. Подковенко Т. О. Принципи юридичної відповідальності: загально теоретичний аспект // Т. О. Подковенко, Л. В. Павелко // Молодий вчений. – 2015. – № 2(17). – С. 830-833.

4. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: [підруч.] / О. Ф. Скакун; пер. з рос. – Х.: Консум, 2001. – 656 с.

5. Татькова З. Ф. Підстави, види та форми господарсько-правової відповідальності: дис.... канд.. юрид. наук: 12.00.04 / З. Ф. Татькова. – Донецьк, 2009. – 238 с.

6. Теорія держави і права. Академічний курс: [підруч.] / за ред. О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.
7. Хозяйственное право Украины: [учеб.] / под ред А. С. Васильева, О. П. Подцерковного. – 2-е изд., перераб. и доп. – Х.: «Одиссей», 2006. – 496 с.
8. Хозяйственный кодекс Украины: научно-практический комментарий / под общ. ред. А. Г. Бобковой. – Х.: Вапнярчук Н.Н., 2008. – 1296 с.
9. Чураков А. Н. Принципы юридической ответственности: дисс.... канд. юрид. наук: 12.00.01 / А. Н. Чураков. – Самара, 2000. – 226 с.

УДК 346.1 (043.2)

**Гелич А. О.**, к.ю.н.,  
**Дибаль Б. В.**, студент,  
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

### **ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЕКОНОМІЧНА КОНЦЕНТРАЦІЯ»**

Досить новим для української правової науки є законодавство про захист економічної конкуренції, норми якого, зокрема, спрямовані на регулювання відносин у сфері концентрації суб'єктів господарювання. А це може бути підставою для формування в межах конкурентного законодавства інституту економічної концентрації. Вірне розуміння його норм неможливе без з'ясування сутності самого терміну «концентрація».

Відповідно до Великої Радянської Енциклопедії термін «концентрація» (новолат. *concentratio*, від лат. *con* (*sum*) - з, разом і *centrum* - центр) у першому значенні визначено як зосередження, скупчення або об'єднання, а в другому – як показник ступеня густоти, насиченості чогонебудь [10, с. 91]. В той же час, в тлумачному словнику С. І. Ожегова і Н. Ю. Шведова термін «концентрувати» означає «збиратися, зосереджуватися, скупчуватися в якому-небудь місці» [9].

Оскільки поняття «концентрація суб'єктів господарювання (економічна концентрація)» є економічним, його дослідження слід розпочати з аналізу економічної літератури.

Так, у науковій економічній літературі радянського періоду використовувався термін «концентрація виробництва», тобто процес збільшення засобів виробництва, зосередження його у все більш великих підприємствах, і термін «концентрація капіталу» у значенні збільшення розмірів капіталу (фінансів) шляхом їхнього нагромадження. Концентрація розглядалася як одна із форм організації виробництва поряд зі спеціалізацією, комбінуванням і кооперуванням [6; 7].

Однак в умовах ринкової економіки дане визначення терміна «концентрація» не охоплює інших її проявів: крім абсолютної концентрації, що характеризується збільшенням розмірів підприємства